

พัฒนาการรำบวงสรวงท้าวสุรนารี

Development Worship Dance for Thao Suranaree

วีรพงษ์ ตามกลาง*

Weerapong Tamklang

ณัฐภรณ์ รัตนชัยวงศ์**

Nataporn Rattanachaiwong

Received : July 20, 2020

Revised : October 27, 2021

Accepted : December 3, 2021

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาประวัติความเป็นมา ประเพณีประติษฐาน พัฒนาการ และการจัดการ ทรัพยากรวัฒนธรรมของการรำบวงสรวงท้าวสุรนารี ดำเนินการวิจัยจากการเก็บรวบรวมข้อมูลหลักฐาน ลงพื้นที่ สัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง ผลการวิจัยพบว่า การรำบวงสรวงท้าวสุรนารีเกิดขึ้นครั้งแรกในปี 2539 เป็นประเพณี ประติษฐานที่ถูกสร้างขึ้นผ่านพิธีกรรม ถูกปลุกฝังและทำซ้ำ มีพัฒนาการเปลี่ยนแปลง แบ่งออกได้ทั้งหมด 4 ยุค คือ ยุคแรกเริ่ม ยุคค้นหาอัตลักษณ์ ยุคฟื้นฟูอนุรักษ์ และยุคดำรงอยู่กับยุคสมัย ประเพณีการรำบวงสรวงท้าวสุรนารี มีองค์ประกอบการแสดง ได้แก่ ทำรำ เนื้อร้องและทำนองเพลง ดนตรี ภูบแถว เครื่องแต่งกาย และผู้แสดง มีการ เปลี่ยนแปลงและพัฒนาการแตกต่างกันในแต่ละปี แก่นสำคัญที่สุดของประเพณีที่ไม่เปลี่ยนแปลง คือ เนื้อร้องและ ทำนองเพลงสรภัญญะในขณะท่องประกอบอื่น ๆ มีการเปลี่ยนแปลงเพื่อหาจุดเด่น ความเป็นเอกลักษณ์ อัตลักษณ์เฉพาะตนของความเป็นโคราช อดีตจนถึงปัจจุบัน จนเป็นที่ยอมรับของสังคม ชาวานครราชสีมาต่างให้ ความสนใจและต้องการที่จะเข้าร่วมการรำบวงสรวงท้าวสุรนารีเพิ่มมากขึ้นในทุกปี

คำสำคัญ : รำบวงสรวง / ท้าวสุรนารี / พัฒนาการ

*นักศึกษาลัทธิสุทธศิลป์ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาศิลปการแสดง มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
Master of Arts Program Performing Arts Suan Sunandha Rajabhat University

**อาจารย์ประจำสาขาศิลปการแสดง มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
Performing Arts Teacher Suan Sunandha Rajabhat University

ABSTRACT

This research aimed to study the history of the tradition, development and cultural resource management of worship dance for Thao Suranaree. The research was conducted from evidence data collecting, fieldwork and interview with those related. The result found that the first worship dance tradition was established in 1996 created through the ritual that has been embedded and repeated. The dance was divided into 4 eras – beginning, identity seeking, conservation and existing era. The tradition of worship dance for Thao Suranaree composed of dance gesture, lyrics and melody, music, line shape, costume and dancers. There were changes and different development each year. The important cores of the for the tradition that has not changed were the lyrics and Sarpanya rhythm while other components were altered to seek for significance, Korat identity from the past to present until well-known for the society. People in Nakhon Ratchasima are interested and wanted to join the worship dance for Thao Suranaree tradition more and more each year.

Keywords : Worship Dance / Thao Suranaree / Development

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จังหวัดนครราชสีมา มีประวัติศาสตร์มายาวนาน หนึ่งในประวัติศาสตร์และความเชื่อที่ยาวนานนั้นคือ เรื่องราวของวีรสตรีของเมืองนครราชสีมาและของชาติไทย คือ ท้าวสุนารี (Art and culture center, Nakhon Ratchasima collage, 1994, p.43) นามเดิม ว่าคุณหญิงโม ได้ประกอบคุณานุการแก่ประเทศชาติบ้านเมือง ในรัชสมัย รัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ปี พ.ศ. 2369 เกิดกบฏเจ้าอนุวงศ์ เมืองเวียงจันทน์ ยกทัพยึดเมือง นครราชสีมา คุณหญิงโมได้รวบรวมกำลังพลประชาชนชายหญิงต่อสู้ ด้วยความเสียสละ กล้าหาญ เด็ดเดี่ยว จนมี ชัยชนะ เป็นเหตุให้กองทัพลาวระงับไม่ไปตีกรุงเทพมหานคร รัชกาลที่ 3 ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนา คุณหญิงโมให้ดำรงฐานันดรศักดิ์เป็น “ท้าวสุนารี” พร้อมทั้งพระราชทานเครื่องยศทองคำเป็นบำเหน็จ ซึ่ง ปรากฏในพงศาวดารมาจนทุกวันนี้ (Jianjunpong, 1967, p.1)

วีรกรรมดังกล่าวถูกเล่าขานและเป็นความภาคภูมิใจของชาวนครราชสีมา สืบมาจนถึงปัจจุบัน ชาวนครราชสีมา จึงขนานนามด้วยความเคารพนับถือว่า “ย่าโม” และต่อมา กลายเป็นสัญลักษณ์ของชาวนครราชสีมา กระทั่งเรียกชื่อจังหวัดนี้ว่า “เมืองย่าโม” เพื่อระลึกถึงและยกย่องคุณงามความดีของวีรสตรี “ท้าวสุนารี” ในปี 2476 จึงริเริ่มสร้างอนุสาวรีย์ หล่อด้วยทองแดงรมดำ สูง 1.85 เมตรหนัก 325 กิโลกรัม ตั้งอยู่บนฐานไพที สี่เหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสองซึ่งบรรจุอัฐิของท่าน แต่งกายด้วยเครื่องยศพระราชทาน ในทำนอง มือขวากุมดาบ ปลายดาบจรดพื้น มือซ้ายท้าวสะเภา หันหน้าไปทางทิศตะวันตก ซึ่งเป็นทิศที่ตั้งของกรุงเทพมหานคร และมีพิธี เปิดอนุสาวรีย์เมื่อวันที่ 15 มกราคม พ.ศ. 2477

อนุสาวรีย์ท้าวสุรนารีกลายเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวนครราชสีมา สำหรับผู้ทุกขใจไม่สมหวังกราบไหว้ขอพรเป็นสิริมงคล บนบานศาลกล่าว เมื่อได้ในสิ่งที่สมปรารถนา ก็ตอบแทนด้วยการบวงสรวงบูชา จนนำไปสู่พิธีกรรมและการแก้บน เชื่อว่า เมื่อครั้งยาโม มีชีวิต ท่านมีความโปรดปรานเพลง โคราชมากที่สุด ซึ่งถือเป็นเพลงพื้นเมืองที่มีลักษณะเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ที่ต้องอาศัยไหวพริบ ปฏิภาณของผู้เล่น เพลงโคราชมี่ท่วงทำนองการขับร้อง สัมผัสเป็นภาษาพื้นบ้าน (ไทยโคราช) เมื่อประสบความสำเร็จจึงมักทำการแก้บนด้วยการเล่นเพลงโคราช กระทำขึ้นในวันที่ 22 มีนาคม ของทุกปี และในคืนถัดมา คือ คืนวันที่ 23 มีนาคม จะเป็นการรำบวงสรวงจากสตรีผู้เป็นตัวแทนของชาวโคราช

ต่อมาพิธีกรรมดังกล่าวจึงถูกกำหนดให้เป็นงานฉลองชัยชนะของท้าวสุรนารีประจำปีของจังหวัดนครราชสีมา ที่บริเวณอนุสรณ์สถานวีรกรรมท้าวสุรนารี และสนามหน้าศาลากลางจังหวัด เพื่อเป็นการเชิดชูเกียรติประวัติแห่งชัยชนะอันยิ่งใหญ่ของท่านท้าวสุรนารี (Nicharat, 2015, pp.13-14) ในระหว่างวันที่ 23 มีนาคม ถึง 3 เมษายนของทุกปี รวมเวลา 12 วัน 12 คืน เริ่มต้นจัดในครั้งแรกในปี พ.ศ. 2477 มีการจัดกิจกรรมต่างๆ และมีกิจกรรมที่สำคัญที่สุดคือ การรำบวงสรวงท้าวสุรนารี

การรำบวงสรวงท้าวสุรนารี เป็นการแสดงออกถึงความเป็นมา และรูปแบบพิธีกรรมของการบวงสรวง รวมถึงความเชื่อและความศรัทธาที่มีต่อท้าวสุรนารี ได้เริ่มขึ้นเป็นครั้งแรก ในเมื่อปี 2539 จนถึงปัจจุบัน ณ บริเวณลานอนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี ในยุคแรกการรำบวงสรวงท้าวสุรนารีเป็นการริเริ่มสร้างและคิดประดิษฐ์ขึ้นมา ยังไม่เป็นที่นิยมของชาวจังหวัดนครราชสีมามากนัก ค่อนข้างที่จะหาผู้แสดงมารายากเนื่องจากไม่ค่อยมีผู้สนใจ ทั้งกระบวนการรำดนตรียังไม่เป็นที่น่าพอใจของชาวจังหวัดนครราชสีมา ในยุคแรกนี้จึงมีจำนวนผู้เข้าร่วมการรำ ร้อยกว่าคน

ต่อมามีการศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อให้มีความชัดเจนในรูปแบบของการรำบวงสรวงท้าวสุรนารีมากขึ้น ในด้านท่ารำ เนื้อร้อง ทำนองเพลง ดนตรี รูปแถว เครื่องแต่งกาย และผู้แสดง โดยเน้นความเป็นเอกลักษณ์ และอัตลักษณ์ของจังหวัดนครราชสีมา เพื่อสร้างความโดดเด่นเป็นของตนเองในการรำบวงสรวง

หลังจากนั้นในแต่ละปีการรำบวงสรวงเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงที่สามารถเห็นได้ชัดเจน คือ จำนวนผู้แสดงเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ในทุก ๆ ปี ซึ่งชาวจังหวัดนครราชสีมาหรือจังหวัดที่ใกล้เคียงต่างให้ความสนใจพยายามที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการรำบวงสรวงท้าวสุรนารี เพื่อเป็นการแสดงออกถึงความรักความศรัทธาที่มีต่อท้าวสุรนารี

ต่อมาในปัจจุบัน การรำบวงสรวงท้าวสุรนารีได้นำบริบทสังคมสถานการณ์บ้านเมืองเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับท่ารำ แต่ยังคงความเป็นเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ที่โดดเด่นแสดงให้เห็นถึงความเป็นชาวนครราชสีมาได้เป็นอย่างดี ซึ่งในปี 2561 มีผู้เข้าร่วมการรำบวงสรวงท้าวสุรนารี เป็นจำนวน 4,337 คน (“Korat held a large celebration of the victory of Thao Suranaree, 4,337 lives, worshipping the heroines of Thailand” 2017, PP 4) ซึ่งยังคงทำให้มีผู้ให้ความสนใจเพื่อจะเข้ามามีส่วนร่วมในการรำบวงสรวงท้าวสุรนารีเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ในแต่ละปี

รูปแบบและองค์ประกอบของการรำบวงสรวงท้าวสุรนารี ประกอบด้วย เนื้อร้อง ทำนองเพลงท่ารำ เครื่องดนตรี การจัดรูปแถว เครื่องแต่งกาย และผู้แสดงที่ใช้ในการรำบวงสรวง การรำบวงสรวงท้าวสุรนารีเป็น

ประเพณีที่ถูกสร้างขึ้น รับรู้ผ่านพิธีกรรมความเชื่อของท้าวสุรนารีกลายเป็นพิธีกรรมที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของชาวนครราชสีมา

การศึกษาการรำบวงสรวงท้าวสุรนารีในฐานะที่เป็นประเพณีที่เกิดการประดิษฐ์ผ่านระยะเวลาการจัดการทางวัฒนธรรมหรือการรื้อสร้างประเพณีดั้งเดิมขึ้นใหม่ โดยอาศัยเอกลักษณ์วัฒนธรรมดั้งเดิมพื้นฐานเป็นหลัก ซึ่งมีการขับเคลื่อนวัฒนธรรมการรำบวงสรวงท้าวสุรนารีให้คงอยู่ด้วยกลวิธีการต่างๆ ในการสร้างตั้งแต่เริ่มต้น และมีการสืบทอดต่อกันมาอย่างเป็นระบบ โดยอาศัยความร่วมมือจากชุมชนและสังคมจนเกิดความเข้าใจและการยอมรับทางสังคมจนกลายเป็นธรรมเนียมปฏิบัติร่วมกัน จึงเป็นปรากฏการณ์ที่น่าสนใจศึกษา

อีกทั้งการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของการรำบวงสรวงท้าวสุรนารีเป็นสิ่งสำคัญ เพราะการรำบวงสรวงท้าวสุรนารีเป็นงานใหญ่ที่มีความเกี่ยวข้องกับคนหรือประชากรเป็นจำนวนมาก จึงเป็นเหตุให้นำมาศึกษา อีกทั้งการรำบวงสรวงท้าวสุรนารีได้มีผู้เข้าร่วมเป็นจำนวนเพิ่มมากขึ้น มีการขยายและเติบโตมากขึ้นจากผู้ที่ไม่ให้ความสนใจ กลายเป็นสิ่งที่ดึงดูดความสนใจจากนักท่องเที่ยวและประชาชนที่เข้ามาเที่ยวชมหรือร่วมกิจกรรมต่างๆ ของการรำบวงสรวงท้าวสุรนารีในจังหวัดนครราชสีมา

จากความสำคัญที่กล่าวมานี้ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเรื่องประวัติความเป็นมา ประเพณีประติษฐ์ และการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของการรำบวงสรวงท้าวสุรนารี จังหวัดนครราชสีมา เพื่อบันทึกข้อมูลของพิธีกรรมอันเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมนี้ไว้เป็นลายลักษณ์อักษร และเพื่อให้ผู้สนใจสามารถศึกษาและเป็นแนวทางในการศึกษาวิเคราะห์พิธีกรรมในท้องถิ่นอื่นๆ ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของการรำบวงสรวงท้าวสุรนารี
2. เพื่อศึกษาประเพณีประติษฐ์และพัฒนนาการการรำบวงสรวงท้าวสุรนารี
3. เพื่อศึกษาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของการรำบวงสรวงท้าวสุรนารี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “พัฒนนาการการรำบวงสรวงท้าวสุรนารี” ในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ขั้นเตรียมการ ผู้วิจัยศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องจากแหล่งข้อมูลที่มาจาก หนังสือ เอกสาร บทความ สิ่งตีพิมพ์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพิธีกรรม ความเชื่อ ของพิธีการรำบวงสรวง นำมาศึกษาวิเคราะห์ เพื่อที่จะสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย เรื่อง พัฒนาการการรำบวงสรวงท้าวสุรนารี กำหนดกรอบความคิด ต่อจากนั้นผู้วิจัยดำเนินการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้คือ แบบสัมภาษณ์ สร้างโดยใช้นิยามแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับนาฏศิลป์ นาฏยประติษฐ์และแนวคิดการประติษฐ์ทำำเป็นแนวทางในการสร้าง ลงพื้นที่เพื่อสำรวจพื้นที่ และสร้างแบบสัมภาษณ์ให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ในการศึกษา ตรวจสอบแบบสัมภาษณ์ โดยนำแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างเสร็จแล้ว เสนอผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความเรียบร้อยและความถูกต้อง ปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบความเรียบร้อยและความถูกต้อง เพื่อใช้ในการ

เก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป และแบบบันทึกการวิเคราะห์จากวีดิทัศน์ ศึกษาเนื้อหาที่เกี่ยวข้อง ลงพื้นที่เพื่อสำรวจ เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการสร้างแบบบันทึกการสังเกตเสนออาจารย์ที่ปรึกษาปรับปรุงแก้ไขตรวจสอบความเรียบร้อยและความถูกต้องอีกครั้ง เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล 2 ขั้นตอน คือ การเก็บรวบรวมข้อมูล ขั้นที่ 1 เรียกว่า การเก็บข้อมูลปฐมภูมิ เป็นการศึกษาดูเอกสาร ตำรา หนังสือวิชาการ สอบถามข้อมูลจากชุมชน และเอกสารแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชุมชน การสังเกตการณ์จากวีดิทัศน์เทปบันทึกภาพต่างๆ และการเก็บรวบรวมข้อมูล ขั้นที่ 2 เรียกว่า การเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยผู้วิจัยใช้เวลาในการศึกษาภาคสนาม (Field Studies) โดยศึกษาจากการสัมภาษณ์ อย่างเป็นทางการ (Formal Interviews) โดยใช้แบบสัมภาษณ์ ปลายเปิด ทำการสัมภาษณ์ตามแนวแบบสัมภาษณ์ และสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์ตามแนวทางแบบสัมภาษณ์ โดยสัมภาษณ์เพื่อหาคำตอบตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อหาคำตอบตามความมุ่งหมายของการวิจัย ดำเนินการสัมภาษณ์ในกลุ่มเป้าหมายคือ วัฒนธรรมจังหวัด ผู้อำนวยการท่องเที่ยว และผู้อำนวยการฝึกซ้อมในการรำบวงสรวง ศิลปินพื้นบ้าน ผู้มีความรู้เกี่ยวกับการรำ บวงสรวง และประชาชนชาวบ้าน กลุ่มผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการรำบวงสรวงท้าวสุนารี โดยใช้เครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่ายภาพ วีดิโอบันทึกภาพและเสียง เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพเกี่ยวกับประวัติ ความเป็นมา ประเพณีประเพณี และการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของการรำบวงสรวงท้าวสุนารี จังหวัด นครราชสีมา รวมถึงการลงสังเกตการณ์ในงานรำบวงสรวงท้าวสุนารีในปี พ.ศ. 2561 นำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบ สามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) ประกอบด้วยวิธีการร่วมกันแบบเก็บข้อมูล และเอกสารประกอบการเพิ่มเติมข้อมูล

3. การวิเคราะห์ข้อมูล การวิจัยครั้งนี้ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) และการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) ซึ่งเนื้อหาในการวิเคราะห์ข้อมูลสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเด็น หลัก คือ 1) การวิเคราะห์ข้อมูลพัฒนาการรำบวงสรวง โดยทำการวิเคราะห์ในส่วนขององค์ประกอบของการรำ บวงสรวง ซึ่งประกอบไปด้วยท่ารำที่ใช้ เนื้อร้องทำนองเพลง เครื่องดนตรี การจัดรูปแถว เครื่องแต่งกาย และผู้ แสดงที่ใช้ในการรำบวงสรวงท้าวสุนารี 2) การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับผลกระทบที่เกิดขึ้นจากผู้มีส่วนได้เสียใน การจัดการรำบวงสรวงท้าวสุนารี โดยทำการวิเคราะห์บริบทของพื้นที่ เนื่องจากการรำบวงสรวงท้าวสุนารีมี ความเกี่ยวข้องกับจำนวนคน สังคม เศรษฐกิจ และงบประมาณที่ได้รับในการจัดงาน โดยจะกระทำไปพร้อมๆ กับการเก็บข้อมูลในพื้นที่ มีการจัดหมวดหมู่ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยและทำการทบทวนข้อมูลที่ได้ วาง แผนการเก็บรวบรวมเพิ่มเติมให้ครบถ้วน วิเคราะห์หาความสัมพันธ์เชื่อมโยงโดยใช้สถานการณ์ปรากฏการณ์ที่ เกิดขึ้นจริง รวมถึงการสัมภาษณ์และการบอกเล่าของบุคคลต่างๆ

สรุปผลการวิจัย

ประวัติความเป็นมาของการรำบวงสรวงท้าวสุนารี เริ่มต้นครั้งแรกใน ปีพุทธศักราช 2477 ในรูปแบบ การจุดพลุสี่มุมเมือง เพื่อระลึกถึงความกล้าหาญในวีรกรรมของท้าวสุนารี ต่อมาในวันที่ 23 มีนาคม พ.ศ. 2539 มีการจัดการรำบวงสรวงท้าวสุนารีขึ้น โดยการริเริ่มของผู้ว่าราชการจังหวัดในสมัยนั้น คือ นายสุพร ศุภักขร

และ และนางฉวีวรรณ ศุภักษร (นายกเหล่ากาชาด) โดยประสงค์ที่จะให้มีการสักการะถวายสักการะในวีรกรรม คุณย่าโม โดยใช้แนวคิด การร้องรำทำเพลงประกอบกับโหรี่ฉิ่งฉับกรับโหม่งตามท้องถิ่นในช่วงเทศกาลงานบุญที่ มักมีสตรีชาวโคราชออกมาร่ายรำกันอยู่เสมอ จึงได้นำเอาสตรีมารำบวงสรวงเพื่อเป็นสิริมงคลและเป็นการรำลึก ถึงชัยชนะของสตรีที่เป็นวีรสตรีของชาติของนครราชสีมา

การรำบวงสรวงท้าวสุรนารีในครั้งแรกนั้น เริ่มต้นจากคุณแม่เพ็ญทิพย์ จันทุม ได้ประสานกับคุณพ่อ ประจวบ สว่างพลกรัง ผู้มีความสามารถในการประพันธ์เพลงพื้นบ้าน ได้ร่วมประชุมปรึกษาหารือกับ คณะกรรมการการรำบวงสรวง ทำให้ได้แนวคิดการใช้เพลงรำสำหรับการรำบวงสรวง จากการนำท่วงทำนอง สรภัญญะที่ชาวบ้านในภาคอีสานใช้สำหรับสวดเพื่อบูชาพระพุทธรูป การบูชาด้วยบธ็องบูชาเทพเจ้า การบูชา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือการบูชาสิ่งที่เป็นพิธีกรรมที่เป็นมงคล นำมาประกอบบธ็องบวงสรวง ทำให้เกิดเป็นเพลง บวงสรวงทำนองสรภัญญะบรรเลงโปงลางตีโปงลาง และใช้เป็นเพลงประจำในการรำบวงสรวงสืบมา โดย ปิยพร มิ้มคัง เป็นผู้ขับร้องครั้งแรก และมีคณะครูอาจารย์ ประกอบด้วย อาจารย์สยามรัฐ กำไลนาค อาจารย์จูไรรัตน์ สุนันทรภรณ์ และอาจารย์พนารัตน์ ศิลแสน เป็นผู้คิดประดิษฐ์ทำรำบวงสรวงท้าวสุรนารีขึ้นมา คัดเลือกผู้นำ ของแต่ละอำเภอมาให้ได้จำนวนอำเภอละ 4 คน ซึ่งได้แก่กริยานายกั้ง กริยานายอำเภอ และผู้มีตำแหน่งต่าง ๆ ในอำเภอนั้น ๆ ทำให้ในปีแรกมีสตรีชาวนครราชสีมาร่วมรำบวงสรวงท้าวสุรนารีจำนวน 100 กว่าคน

ต่อมาในปี พ.ศ. 2540 มีการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับบทเพลงที่เป็นเพลงพื้นบ้านในโคราช และท่วงทำนอง มโหรี่โคราชเพิ่มขึ้น โดยเลือกศึกษาค้นคว้าเพลงเชิดซึ่งเป็นเพลงที่ใช้ละเล่นของโคราช ประกอบด้วยเพลงเชิดนาง อึ่ง นางกระดิ่ง และนางไซ อีกทั้งคณะกรรมการการรำบวงสรวงท้าวสุรนารี จึงได้นำกลุ่มเพลงเชิด เป็นเพลง เก้าแก่ของโคราชเข้ามาเป็นบริบทในการรำประกอบกับเพลงท่วงทำนองสรภัญญะซึ่งเป็นทำนองหลัก และมีการ ปรับปรุงการรำออกโดยใช้แนวคิดเกี่ยวกับการรำออกด้วยเพลงโชน และศึกษาเกี่ยวกับดนตรีเพิ่มเติม ใช้วงมโหรี่ ปีแก้ว ซึ่งเป็นวงปีแก้วที่มีปีแก้วเป็นตัวหลัก มีขอ มีกลองทั้ง มีฉิ่ง ฉับ กรับ โหม่ง บรรเลงประกอบการรำ บวงสรวง

การพัฒนาปรับปรุงการรำบวงสรวงท้าวสุรนารีอย่างต่อเนื่อง แต่ยังคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของการรำบวงสรวง และความเป็นชาวโคราชเอาไว้ มีการนำเอาบริบทของยุคสมัย เหตุการณ์บ้านเมืองเข้ามารวมในการรำบวงสรวง ท้าวสุรนารี เช่น ในปี พ.ศ. 2551 สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ได้สิ้นชีพิตักษัย มีการเปลี่ยนจากการรำรื่นเริงเป็นการรำบถถวายอาลัยแด่พระองค์ท่านควบคู่ไปกับการ รำบวงสรวงท้าวสุรนารี ในปี พ.ศ. 2555 ได้มีการรำบวงสรวงท้าวสุรนารีควบคู่ไปกับการรำถวายพระพร พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช (รัชกาลที่ 9) ให้พระองค์มีพระพลานามัยแข็งแรงสมบูรณ์ และในปี พ.ศ. 2559 เป็นปีที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช (รัชกาลที่ 9) เสด็จสวรรคต มี การรำบถถวายความอาลัยแด่พระองค์ท่านร่วมกับการรำบวงสรวงท้าวสุรนารี และในปี พ.ศ. 2562 ซึ่งเป็นปีมหามงคลมีพระราชพิธีบรมราชาภิเษกสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติเป็นพระมหากษัตริย์พร้อมทั้งเฉลิมพระปรมาภิไธย พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระมหากษัตริย์รัชกาลที่ 10 แห่งราชวงศ์จักรีอย่างสมบูรณ์ตามโบราณราชประเพณี จึงมีการรำถวายพระพร และมีการรำรื่นเริง โดยการรำสี่ภาคร่วมกับการรำบวงสรวงท้าวสุรนารีในปี พ.ศ. 2562

การรำบวงสรวงท้าวสุรนารีในสมัยแรกนั้น เกิดขึ้นเพื่อบวงสรวงท้าวสุรนารี และฉลองวันแห่งชัยชนะของท้าวสุรนารี ในเวลาต่อมาด้วยความศรัทธาของชาวจังหวัดนครราชสีมาทำให้แนวคิดในการรำบวงสรวงท้าวสุรนารีปรับสู่การรำเพื่อถวายเป็นการสักการบูชา และระลึกถึงคุณงามความดีของท้าวสุรนารี ซึ่งในปัจจุบันแนวคิดในการรำบวงสรวงท้าวสุรนารีนั้นเป็นการแสดงออกถึงความเชื่อและความศรัทธาที่มีต่อท้าวสุรนารีที่ร่วมกับแนวคิดในการประดิษฐ์และพัฒนาท่ารำบวงสรวงท้าวสุรนารีให้เข้ากับเหตุการณ์ในปัจจุบัน

กล่าวโดยสรุป การรำบวงสรวงท้าวสุรนารี มีองค์ประกอบสำคัญ คือ

1) ท่ารำใช้ท่ารำประกอบบทสรภัญญะเป็นหลัก ซึ่งยึดหลักแบบแผนมาจากท่ารำของนาฏศิลป์ไทย นำมาจากแม่บทต่าง ๆ ร่วมกับแม่บทพื้นบ้านอีสาน เป็นการรำที่ใช้ท่าตีบทตามเนื้อร้องให้ความหมายตรงกับคำประพันธ์ สอดแทรกเป็นท่ารำพื้นบ้านโคราชเป็นท่ารำเฉพาะอยู่ 4 ท่า คือ ท่าปลาไหลพันพวง ท่าช้างเทียมแม่ท่าประจัญบาน และท่าหมอลำโคราช

2) เนื้อเพลงสื่อถึงคุณงามความดี และความสามารถของท่านท้าวสุรนารี แสดงถึงการสดุดีท้าวสุรนารี ร้องเป็นภาษากลางสำเนียงอีสาน เพื่อให้ทุกคนสามารถเข้าใจความหมายได้ ประกอบทำนองสรภัญญะเป็นหลัก มีไว้สวดเพื่อบูชาพระพุทธคุณ บูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของทางอีสาน

3) เครื่องดนตรีเดิมใช้วงโปงลาง ต่อมาจนถึงปัจจุบันปรับเปลี่ยนมาใช้วงมโหรีโคราช ใช้ปี่แก้วเป็นเครื่องเดินทำนองหลัก ผสมผสาน ซออู้ ซอกลาง ซออู้ เครื่องทำจังหวะ คือ กลองทุ้ม ฉิ่ง ฉาบใหญ่ ฉาบเล็ก ร่วมบรรเลงประกอบ

4) การจัดกระบวนรูปแบบแถวในปัจจุบันนั้น จัดตามสภาพถนน แถวเรียงตอนลึก บริเวณหน้าลานย่าโม จะจัดเป็นแถวละ 8 คน กระบวนรูปแบบแถวจัดพื้นที่รำบวงสรวงให้อยู่บนถนนเป็นหลัก ในส่วนของผู้รำที่เป็นกิตติมศักดิ์ จะถูกจัดอยู่ในบริเวณฐานของอนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี ไม่มีการแปรแถว เนื่องจากผู้รำมีจำนวนมาก และพื้นที่จำกัด

5) เครื่องแต่งกายปัจจุบันนั้น จะเป็นเครื่องแต่งกายในชุด ไทยบรมพิมาน สื่อความหมายของสตรีสมัยโบราณ คือ สตรีผู้สูงศักดิ์ที่มีความงดงามและสง่า ซึ่งประกอบด้วย เสื้อแขนกระบอก นุ่งซิ่นจีบหน้านาง และสไบคาดทอง ผู้แสดงต้องทัดดอกไม้ สีเครื่องแต่งกายในแต่ละปีจะถูกกำหนดให้แตกต่างกัน สื่อความหมายและสอดคล้องกับเหตุการณ์บ้านเมือง

6) ผู้แสดงรำบวงสรวงปี 2562 มีจำนวน 5,700 คน โดยประมาณ เป็นสตรีเพศเท่านั้น ไม่กำหนดคุณลักษณะอื่น ๆ เข้าร่วมตามความศรัทธา สามารถเข้าร่วมการฝึกซ้อมรำบวงสรวงได้ตามปฏิทินที่กำหนด สามารถเสียสละเวลาและกำลังทรัพย์ที่ใช้จ่ายตามที่คณะกรรมการรำบวงสรวงกำหนดไว้

ประเพณีประดิษฐ์ : พัฒนาการรำบวงสรวงท้าวสุรนารี สามารถแบ่งการรำบวงสรวงท้าวสุรนารีตามการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงการรำ แบ่งออกเป็น 4 ยุค ดังนี้

ยุคที่ 1 ยุคแรกเริ่ม พ.ศ. 2539 - พ.ศ. 2542 ใช้แนวคิด จากวัฒนธรรมที่สำคัญ ดั้งเดิมของเมือง นครราชสีมา ได้แก่ การรำรำ การละเล่นท้องถิ่น มีภาษาที่เป็นเอกลักษณ์ นำสตรีมารำบวงสรวงท้าวสุนาริ เพื่อให้เป็นสิริมงคล และน้อมรำลึกถึงวีรกรรมทุ่งสัมฤทธิ์ของท้าวท้าวสุนาริ ใช้ทำรำจากแบบแผนการรำแม่บท ทางด้านนาฏศิลป์และแม่บทพื้นบ้านอีสาน มาใช้ในการตีบทใช้บท เครื่องดนตรี จะใช้วงโปงลางบรรเลงใส่ ท่วงทำนองสรภัญญะ เนื้อเพลงและทำนองเป็นเพลงสรภัญญะร่วมกับการบรรเลงโปงลาง จัดกระบวนรูปร่างเป็น แถวเรียงตอนลึก แถวละ 10 คน เครื่องแต่งกายสวมเสื้อแขนกระบอก และนุ่งโจงกระเบน ห่มตะเบงมาน ทัด ดอกป๊อบ และผู้แสดงทั้งหมดเป็นเพศหญิง ประกอบด้วย ผู้มียศศักดิ์และประชาชนทั่วไป รวมทั้งสิ้น ประมาณ 100 คน

ยุคที่ 2 ยุคค้นคว้าเอกลักษณ์ พ.ศ. 2543 - พ.ศ. 2550 เป็นยุคแห่งศึกษาค้นคว้าหาตัวตนที่เป็น เอกลักษณ์จากวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีอยู่โดยเฉพาะเพลงพื้นบ้านโคราช เพื่อสร้างความโดดเด่นให้กับ การรำ บวงสรวง สื่อความหมายจากวัฒนธรรมของตนเองให้ชัดเจนและเด่นชัดขึ้นให้กลายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะการรำ บวงสรวงท้าวสุนาริเท่านั้นใช้ทำรำสรภัญญะ ร่วมกับทำรำพื้นบ้านโคราช เนื้อเพลงและทำนองสรภัญญะเป็น หลัก ประกอบเข้าด้วยกันกับเพลงพื้นบ้านโคราช โดยใช้เครื่องดนตรีวงมโหรีปี่แก้ว จัดกระบวนรูปร่างเป็นแถว เรียงตอนลึก แถวละ 10 คน ส่วนเครื่องแต่งกายแบบสตรีที่งดงามและสง่างามตามแบบไทยนุ่งผ้าซิ่นป้าย ใส่เสื้อ แขนกระบอก ห่มสไบ และทัดดอกป๊อบ และผู้แสดงทั้งหมดเป็นเพศหญิง ประกอบด้วย สตรีผู้มียศศักดิ์และ ประชาชน จำนวน 400-1,500 คน

ยุคที่ 3 ยุคฟื้นฟูอนุรักษ์ พ.ศ. 2551-พ.ศ. 2559 เป็นยุคที่มีการนำวัฒนธรรมพื้นบ้านโคราช ให้มี บทบาทสำคัญเพื่อไม่ให้สูญหาย นำกลับมาฟื้นฟูอนุรักษ์คนได้รู้จัก ด้วยกลวิธีต่าง ๆ โดยการสอดแทรกหรือด้วย การปฏิบัติ ให้ยังคงอยู่ด้วยความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ผ่านกระบวนการสืบทอดอย่างต่อเนื่องจากรุ่นสู่รุ่น ใช้ ทำรำตามบทสรภัญญะ ร่วมกับทำรำพื้นบ้านโคราช เนื้อเพลงและทำนองเป็นเพลงสรภัญญะ ประกอบเข้า ด้วยกันกับเพลงพื้นบ้านโคราช ใช้เครื่องดนตรีวงมโหรีปี่แก้ว จัดกระบวนรูปร่างเป็นแถวเรียงตอนลึก แถวละ 8 คน เครื่องแต่งกายด้วยชุดไทยบรมพิมาน สื่อถึงสตรีผู้สูงศักดิ์ สวมใส่เสื้อแขนกระบอก นุ่งซิ่นจีบหน้านาง และห่ม สไบคาดทอง ทัดดอกป๊อบ และผู้แสดงทั้งหมดเป็นเพศหญิง ประกอบด้วย สตรีผู้มียศศักดิ์และประชาชนทั่วไป จำนวน 1,500-4,000 คน

ยุคที่ 4 ยุคดำรงอยู่กับยุคสมัย พ.ศ. 2560 ถึง ปี 2562 มีการนำบริบทของประเทศมาเป็นตัวที่มี อิทธิพลหรือตัวแปรสำคัญต่อการปรับเปลี่ยนจากเหตุการณ์บ้านเมือง จึงนำเข้ามาเป็นแนวคิดหรือวิธีการ ปรับเปลี่ยนเพื่อให้สอดคล้องเข้ากับบริบทสังคมและยุคสมัยที่เปลี่ยนไป โดยนำทำรำทางด้านนาฏศิลป์นำมา ปฏิบัติประกอบกับทำรำสรภัญญะ ทำรำพื้นบ้านโคราช เนื้อเพลงมีการเพิ่มบทการถวายความอาลัย หรือการรำ ถวายพระพร ในช่วงของการไว้อาลัย หรือการรำถวายพระพร ประกอบกับทำนองเป็นเพลงสรภัญญะ เพลง พื้นบ้านโคราช ใช้วงมโหรีโคราช มีปี่แก้วเป็นหลัก เพิ่มการบรรเลงของวงดนตรีไทยเข้ามาประกอบด้วย มีการจัด กระบวนรูปร่างเป็นแถวเรียงตอนลึก เครื่องแต่งกายที่ใช้เป็นเสื้อแขนกระบอก นุ่งซิ่นจีบหน้านาง และห่มสไบ

ตาดทอง ทัดดอกปีบ และผู้แสดงทั้งหมดเป็นเพศหญิง สตรีผู้สูงศักดิ์และประชาชนทั่วไป จำนวน 5,000 คนขึ้นไป

ดังนั้น การรำบวงสรวงท้าวสุรนารี จึงเป็นประเพณีประติมากรรมที่ถูกสร้างขึ้น ไม่ได้เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เป็นประเพณีที่เกิดขึ้นใหม่ ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการทำความเข้าใจสังคมหรือตอบสนองสังคมที่มีการย้อนรำลึกต้องการความเป็นอดีต นำไปสู่กระบวนการรื้อฟื้นทางวัฒนธรรม โดยการอ้างอิงความสัมพันธ์ดั้งเดิม ถูกสร้างขึ้นผ่านพิธีกรรม องค์ประกอบ ได้แก่ ทำรำ เนื้อร้องและทำนองเพลง ดนตรี รูปแถว เครื่องแต่งกาย และผู้แสดง ซึ่งได้มีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของงานในแต่ละช่วงปีที่แตกต่างกันไป แต่มีสิ่งเดียวที่ไม่เคยเปลี่ยนแปลง ถือว่าเป็นแก่นสำคัญที่สุดของประเพณีการรำบวงสรวงท้าวสุรนารี คือ เนื้อร้องและทำนองเพลง สรภัญญะ ซึ่งชาวนครราชสีมาต่างให้ความสนใจและต้องการเข้าร่วมการรำบวงสรวงท้าวสุรนารีเพิ่มมากขึ้นในทุกปี

การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของการรำบวงสรวงท้าวสุรนารี

การบริหารจัดการของคณะกรรมการรำบวงสรวงท้าวสุรนารี แบ่งออกเป็น 3 ฝ่ายหลักๆ ประกอบด้วย

1) ฝ่ายบริหารจัดการและการวางแผน อยู่ในส่วนของสำนักงาน และทำหน้าที่ในการบริหารจัดการการรำบวงสรวงท้าวสุรนารีทั้งหมด รวมถึงวางแผนงานในการจัดการรำบวงสรวงท้าวสุรนารี จำนวนผู้แสดง ให้เป็นไปตามแนวทางและวัตถุประสงค์ที่กำหนด

2) ฝ่ายบัญชีและการเงิน รับผิดชอบการจัดการเรื่องรายรับและค่าใช้จ่ายทั้งหมดในการรำบวงสรวงท้าวสุรนารี โดยรายรับนั้นได้จากการจัดเก็บเงินจากสตรีชาวนครราชสีมาที่ต้องการเข้าร่วมรำบวงสรวงท้าวสุรนารี และบริหารจัดการค่าใช้จ่ายในการร่วมรำบวงสรวง 4 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 ค่าใช้จ่ายวัสดุและอุปกรณ์ ค่าเครื่องเสียง ค่าตอบแทนคนดูแลเครื่องเสียงในระหว่างการแข่งขัน ค่าตอบแทนเจ้าหน้าที่สำหรับดูแลทำความสะอาดพื้นที่ส่วนที่ใช้ในการซ้อมรำ พรหมสำหรับปูในวันบวงสรวง ส่วนที่ 2 ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับเครื่องแต่งกาย สำหรับการสั่งซื้อและตัดเสื้อผ้าที่ใช้ในการรำบวงสรวง เรียกว่า “ค่าจำหน่ายผ้า” เนื่องจากเครื่องแต่งกายที่ใช้ในการรำบวงสรวงต้องมีเนื้อผ้าและมีสีที่เหมือนกัน คณะกรรมการและผู้รับผิดชอบการรำบวงสรวงจึงเป็นผู้จัดการเรื่องการตัดชุดรำเอง ส่วนที่ 3 ค่าตอบแทนวิทยากรอาจารย์ผู้ฝึกซ้อมรำบวงสรวง เนื่องจากการฝึกซ้อมรำบวงสรวงท้าวสุรนารีในทุกๆ ปีต้องมีการฝึกซ้อมรำ ส่วนที่ 4 ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับอาหารและเครื่องดื่มระหว่างฝึกซ้อม เนื่องจากผู้ฝึกซ้อมต้องใช้เวลาในการชำระหลายชั่วโมง จึงต้องมีการจัดอาหารว่างและเครื่องดื่มให้กับผู้ฝึกซ้อมด้วย

3) ฝ่ายการตลาดและการประชาสัมพันธ์ ทำหน้าที่เชิญชวนบุคลากรเพื่อเข้าร่วมรำบวงสรวงในแต่ละปี แจกหนังสือไปยังหน่วยงานราชการ และบริษัทห้างร้านเอกชนให้ช่วยกันประชาสัมพันธ์รวมถึงการทำกรประชาสัมพันธ์เชิงท่องเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับรู้ถึงประเพณีและการรำบวงสรวงท้าวสุรนารีที่กำลังจะจัดขึ้นด้วย

อภิปรายผลการวิจัย

จังหวัดนครราชสีมาเป็นจังหวัดแรก ๆ หรือต้นแบบในการจัดประเพณีการรำยรำบวงสรวง ในแถบจังหวัดทางภาคอีสาน ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การรำยรำบวงสรวงนี้เป็นการสร้างขึ้นเพื่อประกอบพิธีกรรมบวงสรวงเดิมที่มีอยู่แล้ว และการเกิดขึ้นนั้นเป็นคำริของ ผู้ว่าราชการ หรือผู้นำในจังหวัด ดังนั้นแล้วการรำบวงสรวงที่มีรูปแบบชัดเจนไม่ใช่ประเพณีดั้งเดิมแต่เป็นการสร้างขึ้นเพื่อใช้ประโยชน์ในด้านประชาสัมพันธ์ระดับจังหวัด โดยการใช้วัฒนธรรมท้องถิ่นเดิมที่มีอยู่ ปรับปรุงสร้างขึ้นใหม่โดยอาศัยเอกลักษณ์วัฒนธรรมดั้งเดิมเป็นพื้นฐานในการสร้างองค์ประกอบกับการรำยรำ ประกอบกับการเกิดการรำยรำในยุคแรกนั้น เป็นช่วงยุคสมัยของการปลูกไร่ด้านวัฒนธรรมในสังคม จะเห็นได้ว่ามีการก่อตั้ง วิทยาลัยนาฏศิลป์ในภูมิภาคต่าง ๆ เพื่อฟื้นฟูวัฒนธรรมในภูมิภาคนั้นๆ การรำยรำจึงถูกจัดทำให้เกิดเป็นรูปแบบยึดถือปฏิบัติสืบเนื่องมาจนเป็นเอกลักษณ์และวัฒนธรรมประเพณีที่ปฏิบัติสืบทอดกันมามากกว่า 20 ปี ดังนั้นแล้วการรำบวงสรวงท้าวสุรนารีไม่ใช่เป็นเพียงการรำเพื่อรำลึกถึงคุณงามความดีของวีรสตรีเท่านั้น แต่นัยแฝงนั้นเป็นวัฒนธรรมที่สร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ ในลักษณะวาระเชิงท่องเที่ยว ซึ่งเป็นการสร้างรายได้ให้กับชุมชนผ่านงานผลิตและตัดเย็บเสื้อผ้าสำหรับการรำบวงสรวงท้าวสุรนารี งานทอผ้า งานผลิตดอกปีบ งานปักสไบ งานฝีมือต่าง ๆ รวมไปถึงการสร้างรายได้จากสินค้า OTOP ผลเกษตรต่าง ๆ ซึ่งมีความสอดคล้องกับ แนวคิด ของ Disakul. (2010, p.8) ประเพณีประเพณีที่ยังนำไปสู่การทำความเข้าใจถึงกระบวนการหรือพื้นที่ทางวัฒนธรรม ทั้งจากการอ้างอิงความสัมพันธ์ดั้งเดิมในอดีต รวมทั้งการผลิตสร้างวัฒนธรรมขึ้นมาใหม่ในขณะเดียวกันประเพณีประเพณีที่ยังเป็นเครื่องมือในการใช้รับกลุ่มบุคคลที่เข้ามาเกี่ยวข้อง ประเพณีที่ถูกสร้างขึ้นและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และ สอดคล้องกับแนวคิดการจัดการทางวัฒนธรรม Baonid. & Tepsuriyan. (2010, pp.14-16) กล่าวถึง การนำทรัพยากรวัฒนธรรมมาใช้ประโยชน์ในสังคมเรื่อง การแปรรูปวัฒนธรรมเพื่อให้พร้อมขายและซื้อได้สะดวกนั้นปัจจุบันมีด้วยกันหลายรูปแบบ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับองค์ความรู้ของผู้ขายและผู้ซื้อที่มีต่อวัฒนธรรมในปัจจุบันการแปรรูปวัฒนธรรมที่เห็นชัดเจนได้ทั่วไป คือ การจัดแสดงเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ประกอบแสง เสียงภายในพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ทั้งตามวาระงานเทศกาลหรือความต้องการเชิงท่องเที่ยวการจำลองวิถีชีวิตวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์บางกลุ่มให้นักท่องเที่ยวได้เห็นและสัมผัสได้โดยไม่ต้องไปถึงสถานที่จริงหรือรอคอยการจัดงานเทศกาลหรืองานประเพณีต่าง ๆ ให้อิงใหญ่่อลังการเกินกว่าที่เคยมีมาในอดีต เน้นความรื่นเริง สนุกสนานตื่นตาตื่นใจมากกว่าการทำบุญเพื่อสร้างความสงบในจิตใจ ทั้งนี้จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องจะต้องตระหนักถึงการแปรรูปวัฒนธรรมให้ยังคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ความเป็นท้องถิ่นนั้น ๆ อยู่เสมอ

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การจัดการทางวัฒนธรรมหรือการรื้อสร้างประเพณีดั้งเดิมขึ้นมาใหม่โดยอาศัยแนวคิดดั้งเดิมเป็นหลักนั้น ไม่ได้ถูกสร้างพัฒนาปรับเปลี่ยนไปโดยชุมชนอย่างค่อยเป็นค่อยไปแต่เป็นการใช้อำนาจในการสร้างวัฒนธรรมขึ้นมาใหม่โดยชนชั้นผู้นำ ที่เป็นบุคคลสำคัญในการขับเคลื่อนวัฒนธรรมการรำบวงสรวงท้าวสุรนารีให้คงอยู่ ด้วยกลวิธีการต่าง ๆ โดยอาศัยอำนาจในการสร้างตั้งแต่เริ่มต้น และสืบทอดกันมาอย่างเป็นระบบ ซึ่งจะเห็นว่าปัจจุบัน หน่วยงานที่ขับเคลื่อนการรำบวงสรวงให้มีการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางต่าง ๆ นั้น คือ เหล่ากาชาดจังหวัดนครราชสีมา วิทยาลัยนาฏศิลป์นครราชสีมา และหน่วยงานระดับจังหวัดใช้

อำนาจในการสั่งการ ดังนั้นแล้ว อาจกล่าวได้ว่าการรื้อวางสรวงท้าวสุรนารีถือหรือสร้างขึ้นใหม่จากวัฒนธรรมดั้งเดิม โดยอาศัยอำนาจของชนชั้นปกครองในการขับเคลื่อนจนกลายเป็นวัฒนธรรมประเพณีให้ดำรงอยู่โดยอาศัยความร่วมมือจากชุมชนและสังคม

การพัฒนาองค์ประกอบการรื้อวางสรวงท้าวสุรนารี ไม่ได้ถูกกำหนดว่าเมื่อครบกี่ปีจะมีการปรับเปลี่ยน 1 ครั้ง แต่การพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงนั้น ขึ้นอยู่กับผู้นำในการควบคุมดูแลการรื้อวางสรวง การพัฒนานั้นจำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนองค์ประกอบการแสดงอยู่เพื่อให้เกิดความสมบูรณ์มากที่สุด เมื่อมีการพบข้อมูลใหม่ ๆ ย่อมมีการนำมาปรับเปลี่ยนพัฒนาการรื้อวางสรวงอยู่เสมอ ถึงจะมีการปรับเปลี่ยนไปในทิศทางต่าง ๆ ในด้านขององค์ประกอบ แต่ก็ยังดำรงจุดประสงค์หลัก หรือแก่นของการรื้อวางสรวง ที่ว่า เพื่อยกย่องบวงสรวงวีรสตรีท้าวสุรนารี และผู้เข้าร่วมต้องสตรีเพศเท่านั้น และสิ่งที่ยังคงอยู่คือ ความเป็นเอกลักษณ์ อัตลักษณ์ของวัฒนธรรมท้องถิ่นโคราชที่ยังคงอยู่ สิ่งที่ยังคงอยู่ไม่เปลี่ยนแปลง เมื่อมีการสร้างบทร้อง ทำรำขึ้นและถูกถ่ายทอดกันจากรุ่นสู่รุ่น แผ่ขยายไปในวงกว้าง ซึ่งจะเห็นได้ว่า จำนวนคนเข้าร่วมการรำมีจำนวนมากขึ้น เมื่อทำรำถูกขยายออกไปแล้วเกิดการเรียนรู้ถ่ายทอดกันแหล่งต่าง ๆ เกิดการเรียนรู้ขึ้นแล้ว ทำให้การถ่ายทอดทำรำนั้นอาจถ่ายทอดในระบบครอบครัวกันเองก่อนในเบื้องต้นจากผู้มีประสบการณ์เดิมถ่ายทอดสู่รุ่นใหม่ ดังนั้นหากเกิดการเปลี่ยนแปลงทำรำขึ้นใหม่ หรือ บทประพันธ์ใหม่ โดยวิทยาลัยนาฏศิลป์นครราชสีมา ในภายหลังจะส่งผลต่อการถ่ายทอดหรือแผ่กระจายทำรำออกไปสู่ชุมชนและผู้เข้าร่วมจำนวน หลักพัน ค่อนข้างลำบาก ความยุ่งยากอาจเกิดขึ้นกับหน่วยงาน อีกทั้งการดำรงบทสรรเสริญ ทำรำใช้บทนั้นยังเป็นการบ่งบอกเอกลักษณ์ยึดเหนี่ยววัฒนธรรมท้องถิ่นไว้ได้ด้วย เนื่องจากบทเพลงทำรำใช้บทใดถูกยอมรับเสมือนเป็นวัฒนธรรมในสังคมที่ยึดถือปฏิบัติไปแล้ว สอดคล้องกับ (Arpomswan, 2005, pp.78-81) ประเพณีที่ถูกสร้างขึ้น หมายถึงแบบฉบับของการปฏิบัติชุดหนึ่ง โดยปกติจะรับรู้กันผ่านพิธีกรรมหรือสัญลักษณ์มุ่งปลูกฝังคุณค่าด้วยการทำอย่างซ้ำ ๆ ซึ่งมีนัยสัมพันธ์กับอดีต เพื่อความจริงแท้ของประเพณีทั้งที่ความจริงอาจเกิดจากความขัดแย้งระหว่างสิ่งเก่าและใหม่ ทั้งนี้เป็นเพราะว่าบางครั้งประเพณีเก่าไม่อาจปรับเปลี่ยนตัวให้เข้ากับสภาพสังคมใหม่ที่เปลี่ยนแปลง จึงจำเป็นต้องเกิดกระบวนการที่ทำให้กลายเป็นที่ยอมรับของสังคม ด้วยการสร้างประเพณีใหม่ซึ่งพบว่าบางประเพณีเกิดขึ้นอย่างเงียบ ๆ และไม่ได้ตั้งใจแต่เมื่อเป็นที่รู้จักและมีคนนำไปปฏิบัติกันมากก็กลายเป็นธรรมเนียมปฏิบัติร่วมกัน แม้ว่าในปัจจุบัน บท และทำร่ายังไม่มีการเปลี่ยนแปลงไปแต่ก็ไม่ได้เป็นเครื่องหมายการันตีความมั่นคงถาวร บท และทำรำอาจถูกปรับเปลี่ยนไปได้อีกในอนาคต เพื่อให้เกิดประเพณีหรือรูปแบบใหม่ ๆ ขึ้นได้ แต่ต้องอาศัยบุคคลที่มีอำนาจในการเปลี่ยนแปลงขับเคลื่อน และเป็นเรื่องที่ต้องเห็นดเห็นน้อยพอสมควรกับการเผยแพร่วัฒนธรรมขึ้นใหม่ในขณะที่คนในสังคมได้ยึดถือวัฒนธรรมเดิมนั้นอยู่แล้วในระยะเวลาที่ยาวนาน ก็เสมือนกับการไปเริ่มต้นนับ 1 อีกครั้งสำหรับการเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้นได้ในอนาคต

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่ายังไม่มีการเปลี่ยนแปลงบท และทำรำใช้บทในการรื้อวางสรวง แต่ก็มีความพยายามที่จะพัฒนาและสร้างความแปลกใหม่ให้กับการรื้อวางสรวง ในยุคถัดมาที่เริ่มมีการรำเข้ารำออก ก่อนการร่ายรำใช้บทสรรเสริญ และหลังบทสรรเสริญ คือการรำออกโดยเพลงโคราช และ การรำออกหลังจบการรำบวงสรวง ท่อนขยายดังกล่าวเพิ่มเติมในส่วนต้น และส่วนท้ายของการรำ โดยใช้เพลงพื้นบ้านโคราชที่มีอยู่มา

บรรเลงประกอบ การคัดเลือกเพลงนั้นขึ้นอยู่กับผู้นำ ดังนั้นแล้วการกระจายความรู้จึงใช้รูปแบบถ่ายทอดกับตัวแทนชุมชน หรือหน่วยงานในเบื้องต้น โดยแทรกทำราเพลงโคราชตามวาระที่เหมาะสมเป็นทำราที่ง่าย เพื่อให้ตัวแทนดำเนินการถ่ายทอดสืบทอดไป ดังนั้นแล้ว ทำราที่ถูกเพิ่มเข้ามาเป็นทำราย่าง ๆ ในการร่ายรำพื้นเมือง จะเห็นได้ว่า ถึงแม้การเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมสัดส่วนใดก็ตาม แต่ยังมีแกนเรื่องของงานคือ การนำเสนอวัฒนธรรมพื้นเมืองชาวโคราช หรือ ชาวจังหวัดนครราชสีมา สอดคล้องกับแนวคิดประเพณีประดิษฐ์ (Giddens, ปี, quoted in Srisupan, 2005, p.6) กล่าวไว้ว่า การจัดงานประเพณีต่างๆ เกิดจากการสร้างสรรค์ประเพณีใหม่เป็นลักษณะของการรื้อสร้างประเพณี (Detraditionlization) ที่มีลักษณะของการรื้อฟื้นประเพณี (Retraditionization) ขึ้นมาใหม่ทำให้ประเพณีคงอยู่ และการสร้างกิจกรรมประเพณีในรูปแบบใหม่เป็นการปกป้องเนื้อแท้ของตัวประเพณี

ในขณะที่บางครั้ง การรำบวงสรวงท้าวสุรนารี จะถูกเพิ่มเติมสัดส่วนของการรำบวงสรวงตามเหตุการณ์บ้านเมืองที่เกิดขึ้นในขณะนั้น เช่นการรำถวายพระพร การรำถวายความอาลัย ซึ่ง เหตุการณ์ส่วนใหญ่ที่ถูกนำมาเกี่ยวข้องกับนั้นจะเป็นเรื่องราวเหตุการณ์ปัจจุบันในปีนั้นๆ หรือ มีความเกี่ยวข้องกับชาติ ศาสนา สถาบันพระมหากษัตริย์ ซึ่งเมื่อมีการนำเหตุการณ์ต่างๆ เข้ามาส่งผลต่อการรำรำแล้ว ยังมีอิทธิพลต่อการคิดสรรเครื่องแต่งกาย ด้านรูปแบบที่คงที่ในรูปแบบสตรีสูงศักดิ์แล้วจะถูกนำมากำหนดเรื่องของสีเครื่องแต่งกายหรือรูปแบบ ผู้วิจัยพบว่า การนำเหตุการณ์บ้านเมืองเข้ามาเกี่ยวข้องเนื่องกับการรำบวงสรวงนั้น เป็นการสร้างสรรค์ให้เกิดความน่าสนใจ โดยการสร้าง เรื่องราวความน่าสนใจ ทำให้มีผู้คนสนใจเข้าร่วมงานการรำบวงสรวงจำนวนมาก อาจเนื่องด้วยผู้เข้าร่วมนั้นได้มีโอกาสเข้าร่วมรายการที่ถูกจัดขึ้นตามกระแสสังคมสอดแทรกผ่านการรำบวงสรวง ทำให้เกิดคุณค่าของงานเป็นที่สนใจของการรำบวงสรวง

การเปลี่ยนแปลงพัฒนาองค์ประกอบการแสดงต่างๆ เข้ามาร่วมกับการรำบวงสรวงนั้นเสมือนเป็นการตกแต่งวัฒนธรรมประเพณีการรำบวงสรวงด้วยเสื้อผ้าอาภรณ์ตามยุคตามสมัยเท่านั้น เป็นเรื่องของกระแสนิยมที่เกิดขึ้นชั่วคราว แต่แก่นแท้เป้าประสงค์หลักของการรำรำในอดีตก็ยังคงอยู่ คือ ความมุ่งมั่นที่จะรำรำเพื่อบวงสรวงท้าวสุรนารีด้วยบทประพันธ์ดั้งเดิม และเพลงพื้นเมืองโคราช แม้จะพัฒนาอย่างไรในองค์ประกอบต่างๆ แต่ท้ายที่สุดแล้ว ก็มีเป้าหมายเดียวคือ การรำบวงสรวงท้าวสุรนารี เท่านั้น สอดคล้องกับ Baonid. & Tepsuriyan. (2010, pp.14-16) กล่าวถึง การจัดการเพื่อดำรงไว้ซึ่งคุณค่าทางด้านวัฒนธรรม (Cultural Value) คือการสร้างภาคภูมิใจ (Proud) ในการมีอยู่ของระบบวัฒนธรรมนั้นๆ ที่คนในสังคมมีส่วนร่วม ทำให้คนในสังคมอยากจะทำปฏิบัติ สืบทอด บอกเล่าให้ผู้คนในสังคมอื่นๆ ที่มีวัฒนธรรมต่างรูปแบบทางวัฒนธรรมออกไปได้รับรู้ด้วยความเต็มใจ และเป็นเรื่องปกติที่รูปแบบวัฒนธรรมหนึ่งๆ เมื่อผ่านกาลเวลาที่ยาวนาน ย่อมมีการปรับตัวและเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัยและสภาพแวดล้อมทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งนี้ การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมที่คงไว้ซึ่งคุณค่าของวัฒนธรรมและเรียนรู้กระบวนการปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ควรมีการส่งเสริมให้มีการถ่ายทอดและสืบต่ออัตลักษณ์ในการรำบวงสรวงท้าวสุรนารีไว้เป็นหลักสูตรท้องถิ่นในสถานศึกษา เพื่อเป็นการสืบทอดอย่างมีระบบ ให้กับคนรุ่นหลังได้ศึกษาเรียนรู้ รวมถึงเผยแพร่ให้กับคนทั่วไปได้เข้าใจถึงประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามนี้ เพื่อเป็นการอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมให้คงอยู่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมต่อไป

2. ควรมีการพัฒนากระบวนการค้นคว้าและจัดเก็บข้อมูลที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น เพื่อส่งเสริมการเผยแพร่ข้อมูลสู่สาธารณชน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ศึกษาเปรียบเทียบองค์ประกอบในการรำบวงสรวง ประเพณีประเพณี พิธีกรรม พัฒนาการ และการอนุรักษ์ สืบสานการรำบวงสรวงวีรสตรีในท้องถิ่นอื่นๆ ที่มีความโดดเด่นทางด้านอัตลักษณ์ในการแสดงของท้องถิ่น อันจะสามารถนำมาพัฒนาการรำบวงสรวงท้าวสุรนารีได้ต่อไป

2. ศึกษาในเชิงลึกเกี่ยวกับรูปแบบและกระบวนการฟื้นฟู อนุรักษ์ สืบสาน และการถ่ายทอดวัฒนธรรมเกี่ยวกับการรำบวงสรวงท้าวสุรนารี ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงปัจจุบัน รวมถึงจัดเก็บเป็นชุดความรู้ที่สามารถนำไปถ่ายทอดให้กับคนรุ่นหลังในจังหวัดนครราชสีมาได้

References

- Art and culture center, Nakhon Ratchasima collage. (1994). **Korat's heritage**. Bangkok : TT print Co., Ltd.
- Arpornsuwan T. (2005, November). Tradition creation : Present's history. **Cultural art journal**, 21, 77-83.
- Baonid, S. & Tepsuriyan, W. (2010). **Migrating Mon identity creation : Case study of international labour in Samut Sakhon**. Master thesis of Anthropology. Chulalongkorn University.
- Disakul, Y. (2010). **Klong Hae Community's tradition and identity**. Master of Sociology and Humanities Thesis Thammasat University.
- Garnjanadtiti, K. (2009). **Preservation of architectural heritage of the community**. Bangkok : Chulalongkorn University press.
- Jianjunpong, P. (1967). **Commemorative of Thao Suranaree Monument, 1967**. Nakhon Ratchasima : Ruamjit Rachasima Co., Ltd.
- Korat held a large celebration of the victory of Thao Suranaree, 4,337 lives, worshipping the heroines of Thailand. (2017. March.24). Matichon press. pp 4.

Nicharat. (2015). **Thao Suranaree (Ya Mo) : Siam's heroine**. Bangkok : Sahathammik Co., Ltd.

Srisupan, P. (2005, May-August). Tradition creation : The change of rocket fire in the globalized world. **Journal of the Mekong River Basin Society**, 7, 27-48.

Tourism Authority of Thailand. (2011). **Nakhon Ratchasima**. Bangkok : Bophit Printing Co., Ltd.